

PAZAR BİLGİLERİ

1. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları

Dış Ticaret Mevzuatı

Avrupa Birliği (AB) üyesi bir ülke olarak Bulgaristan, Birliğin ortak dış ticaret politikasına tabidir. AB, ticaret konularında yasalar oluşturma ve üye 27 ülke adına uluslararası ticaret anlaşmaları yapma yetkisine sahiptir. Bu kapsamda, AB'nin dış sınırlarında üçüncü ülkelere gelen mallara Ortak Gümrük Tarifesi ve Entegre Tarifesi (TARIC) uygulanmaktadır.

446 milyondan fazla tüketiciye sahip bu ortak pazarın bir parçası olarak Bulgaristan, AB içinde ve dış ortaklarla ticareti kolaylaştıran ortak kurallar ve standartlardan yararlanmaktadır. Dış ticaretin hukuki düzenlemesi, uluslararası, Avrupa ve ulusal mevzuatları kapsayarak ülkeler arasındaki ticari ilişkileri düzenlemektedir.

Ulusal Mevzuat

Bulgaristan'da dış ticaret aşağıdaki yasalarla düzenlenmektedir:

- Gümrük Kanunu – ithalat, ihracat ve gümrük denetimi prosedürlerini belirler.
- Rekabetin Korunması Kanunu – damping karşıtı önlemleri ve adil rekabetin korunmasını düzenler.
- Yatırımlar Kanunu – yabancı yatırımların teşvik edilmesine ilişkin düzenlemeleri içerir.

Avrupa Hukuku

Avrupa Birliği (AB) üyesi olarak Bulgaristan, AB'nin Ortak Ticaret Politikasını uygular. Bu kapsamda:

- Gümrük Birliği – üye ülkeler arasında gümrük vergilerinin kaldırılması ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanmasını düzenler.
- Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GSP) – gelişmekte olan ülkelere gümrük vergisi avantajları sağlanmasını içerir.
- AB Ticaret Anlaşmaları – Kanada, Japonya gibi ülkelere yapılan serbest ticaret anlaşmalarını içerir.

Uluslararası Ticaret Düzenlemeleri

Bulgaristan, aşağıdaki uluslararası anlaşmalara taraftır:

- Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) – serbest ticaret ilkelerine uyulmasını ve ticari anlaşmazlıkların çözümünü sağlar.
- BM Uluslararası Ticaret Sözleşmeleri – ticari sözleşmeler, tahkim ve yatırım koruması ile ilgili kuralları belirler.

- Serbest Ticaret Anlaşmaları – çeşitli ülkelerle yapılan ikili ve çok taraflı anlaşmalar.

AB'den İhracat

Avrupa Birliği'nden (AB) yapılan ihracat, AB'nin Ortak Ticaret Politikası tarafından düzenlenmekte olup tek tip gümrük sistemine tabidir. Temel kurallar şunlardır:

- Tek Tip Gümrük Kodu – ihracat için gümrük prosedürlerini düzenler.
- Gerekli Belgeler – ihracat beyannamesi, fatura, menşe sertifikaları (uygulanabilir ise), sağlık ve bitki sağlığı sertifikaları.
- Kısıtlamalar ve Kontroller – belirli mallar (silahlar, ilaçlar, kültürel değerler) ek izinlere tabidir.
- KDV ve Özel Tüketim Vergileri – AB dışındaki ülkelere ihracatta, mallar genellikle AB ülkesinde KDV'den muaftır.

AB'ye İthalat

AB'ye ithal edilen tüm mallar gümrük işlemlerinden geçmeli ve Avrupa düzenlemelerine uygun olmalıdır:

- Gümrük Tarifeleri ve Vergiler – AB'nin Ortak Gümrük Tarifesi uygulanır ve bu tarifeye gümrük vergileri, KDV ve özel tüketim vergileri dahil olabilir.
- Teknik Standartlar – ürünler, güvenlik, sağlık ve çevre gerekliliklerine uygun olmalıdır (örneğin, CE işareti).
- İthalat Belgeleri – ticari fatura, gümrük beyannamesi (SAD – Tek İdari Belge), uygunluk sertifikaları.
- Tercihli İthalat Anlaşmaları – Bazı ülkeler, AB'nin ticaret anlaşmaları sayesinde düşük gümrük vergilerinden yararlanabilir.

AB Dışı Ülkelerle İthalat ve İhracat

AB dışındaki ülkelerle yapılan ticarete, ikili ve çok taraflı ticaret anlaşmaları uygulanır ve bu anlaşmalar ticareti kolaylaştırabilir veya zorlaştırabilir:

- Serbest Ticaret Anlaşmaları – Kanada (CETA), Japonya, Güney Kore gibi ülkelerle yapılan anlaşmalar gümrük vergilerini azaltır.
- Anti-Damping Önlemleri – AB, haksız rekabeti önlemek için üçüncü ülkelere gelen bazı ürünlere koruma amaçlı gümrük vergileri uygulayabilir.
- Yaptırımlar ve Kısıtlamalar – belirli ülkeler ve ürünler (örneğin, Rusya, İran) yasaklara veya özel izinlere tabidir.
 - Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Kolaylıklar – AB, belirli ülkeler için gümrük vergilerini azaltan veya kaldıran Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GSP) uygular.

Gümrük Vergileri

Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin bir tarafı olan Bulgaristan ile Türkiye arasında sanayi ürünlerinin ticaretinde gümrük vergisi alınmamaktadır. Tarım ürünlerinde AB'nin Türk tarım ürünlerine uyguladığı tercihli vergi oranları uygulanmaktadır. Her ürünün AB'ye ithal edilmesi aşamasında aranan şartlar ve belgelere ilişkin mevzuata, gümrük vergilerine ürün GTİP kodu ile AB TARIC sisteminde arama yapılarak ulaşılmaktadır:

(http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en)

İç Vergiler ve Oranları

Vergiler

- Bulgaristan'da uygulanan KDV oranı %20'dir. Otelcilik ve konaklamada (kamp kurma ve karavana yerleri kiralanması dahil), kitap satışlarında, bebek mamalarında, bebek bezlerinde vb. bebek hijyen ürünlerinde istisnai olarak %9 oranında KDV uygulanmaktadır.
- Kurumlar vergisi oranı %10'dur. İşsizlik oranının ülke ortalamasının %25 üzerinde olan bölgelerde vergi mükellefleri belirli koşullar altında kurumlar vergisinden muaftır;
- Gelir vergisi oranı %10'dur;
- Kar dağıtım vergisinin (stopaj) oranı %5'tir.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Bulgaristan Standardizasyon Enstitüsü, ülkenin ulusal standardizasyon kurumudur ve Bulgaristan'da kalite altyapısının bir parçasıdır. Standardizasyon Enstitüsü, firma, kuruluşlar ve kurumlar gibi çeşitli çıkar gruplarının üye olduğu toplumsal-hukuksal bir oluşumdur. Bulgar şirketlerin uluslararası piyasalarda rekabetçi olabilmesi ve bu piyasalara daha kolay erişebilmesi amacı doğrultusunda kurumun ana faaliyet alanları ihtiyaç olan sektörlerde ulusal standartlar geliştirmek, Avrupa ve uluslararası düzeyde standartların geliştirilmesi sürecinde yer almak, bütün Avrupa standartlarını ve bazı uluslararası standartları ulusal standart olarak kabul etmek olarak tanımlanmaktadır. Bulgaristan Standardizasyon Enstitüsü, Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO), Avrupa Standartlar Komitesi (CEN), Uluslararası Elektroteknik Komisyonu (IEC), Avrupa Elektroteknik Standartlar Komitesi (CENELEC) üyesidir.

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

AB'nin Yeni Yaklaşım mevzuatına göre üye ülkeler bir yandan ortak pazara sadece insanların güvenliği ve sağlığını tehlikeye atmayacak veya mevzuatta belirtilmiş kamu yararına hanel getirmeyecek ürünlerin girişinin sağlandığını, diğer yandan kullanım amaçları doğrultusunda bu ürünlerin doğru bir şekilde montajının, bakımının ve kullanımının gerçekleştirildiğini garanti

etmelidir. Bu kapsamda, bu mevzuat ürünlerin uyması gereken temel gerekleri ve üye ülkelerin gerçekleştirecekleri piyasa denetim faaliyetlerini düzenlemektedir. Bulgaristan, kendi ulusal mevzuatını Yeni Yaklaşım mevzuatı ile uyumlulaştırmıştır. Bu kapsamda, muhtelif kurum ve kuruluşlar akreditasyon, uygunluk değerlendirmesi, belgelendirme ve denetim süreçlerinde yer almaktadır. Uyumlaştırılmış kurallar dışında kalan alanlarda çok sayıda ulusal hukuki metinler ile düzenleme yapılmaktadır.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin (EU) 2019/1020 sayılı ve 20 Haziran 2019 tarihli Regülasyonu AB üye ülkelerinin icra etmesi gereken piyasa denetim faaliyetlerini düzenlemektedir. Söz konusu Regülasyon kapsamında piyasa denetimi her üye ülke tarafından kendi ülkesinde Birliğin uyum mevzuatı gözetilerek yapılmaktadır. Piyasa denetim faaliyetleri ürünleri piyasaya sunma yöntemlerine göre farklılık arz etmemekte, ürünlerin uyması gereken şartlar esas alınarak gerçekleştirilmektedir.

Bulgaristan'da piyasa denetimi tüketici ile nihai kullanıcıların sağlığı ve güvenliğinin korunması, hayvanların ve bitkilerin korunması, çevrenin korunması, kamusal çıkarların diğer yönleriyle korunmasına ilişkin ortak hedefler doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda, eşit rekabet koşullarında piyasaya tehlike arz etmeyen, kurallara uygun ürünlerin sunulmasına ilişkin firmaların kanunla belirlenmiş yükümlülüklerini yerine getirmesinin güvence altına alınması amaçlanmaktadır. Piyasa denetim faaliyetinin bir diğer amacı mevzuatın getirdiği kurallar ve sorumluluklar hakkında firmaları bilgilendirmektir.

Bulgaristan'da piyasa denetimi (EU) 2019/1020 sayılı Regülasyonun getirdiği kurallar bütünü çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Denetim organları, ürünleri piyasaya ilk sunan firmaya/operatöre ulaşmak amacıyla tedarik zincirlerinin tamamını denetime tabi tutmaktadır. Ürün türüne göre yaklaşımlar değişse de genelde proaktif ve reaktif yöntemler bazında denetim faaliyeti yürütülmektedir. Proaktif yöntem ile yapılan denetimler önceden planlanmakta, reaktif yöntemle yapılanlar ise ihbarlar çerçevesinde ani incelemeleri gerektirmektedir.

Bulgaristan, AB'de piyasa denetim faaliyetlerini sektörel bazda yürüten ülkeler arasında yer almaktadır. Bulgaristan'da piyasa denetimini gerçekleştiren tek organ bulunmamakta, bu faaliyet tek merkezden yürütülmemektedir. Aynı durum konuyu düzenleyen Bulgaristan mevzuatı için de geçerlidir. Muhtelif sektörel kanunlarla ürün gruplarının özelliklerine göre çeşitli kurumlara piyasa denetim yetkisi verilmiş, ürünleri piyasaya sunan firmaların uyması gereken kurallar belirlenmiştir. Belli durumlarda bir ürünün farklı özellikleri birkaç organ tarafından denetlenebilmektedir. Gerekli olduğunda piyasa denetim organları Gümrükler Ajansı ile iş birliği içerisinde denetim faaliyetlerini yürütebilmektedir. Tüketicileri Koruma Komisyonu, Devlet Metroloji ve Teknik Denetim Ajansı, Çevre ve Su İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Gıda Bakanlığı, İlaçlar İcra Ajansı, Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı, Deniz İdaresi İcra Ajansı Bulgaristan'da piyasa denetim yetkisi olan organlardır. Söz konusu kamu kurumlarının merkez yönetimleri denetim faaliyetine ilişkin politikaları geliştirmekte, stratejik hedefleri belirlemekte, plan ve programlar oluşturmakta, metodik yaklaşımlar vs. belirlemekte iken bölgesel yapılarda yer alan müfettişler ise asli denetim işini ifa etmektedir. Gümrüklerden sorumlu ulusal organ olan

Gümrükler Ajansı piyasa denetim organı olmamakla birlikte, (EU) 2019/1020 sayılı Regülasyonun madde 25'inin uygulanması çerçevesinde Birlik topraklarına giriş yapan ürünlerin kontrolünden sorumlu kurumdur. Denetim etkisinin azami seviyeye çıkartılması için sektörel denetim organları ile Gümrükler Ajansı arasında ikili sözleşmeler imzalanmakta, bu sözleşmeler ile taraflar arasındaki koordinasyon düzenlenmektedir.

Bu denli büyük ve karmaşık bir sistemin tek elden koordinasyonunun yürütülmesi zaruridir. Bulgaristan'da Ortak İletişim Servisi görevini Ekonomi ve Sanayi Bakanlığı "Avrupa Konuları ile Ürün ve Hizmetler Hakkında AB Mevzuatı" Genel Müdürlüğü üstlenmiştir.

AB içerisinde piyasa denetimine ilişkin bilgi akımını sağlayan sistemler üzerinden iletişim, Birlik içerisindeki denetim faaliyetlerinde verimin artırılmasında kilit rol oynamaktadır. Bu kapsamda, Tüketicileri Koruma Komisyonu Safety Gate/RAPEX sisteminin Bulgaristan iletişim noktasıdır. Ekonomi ve Sanayi Bakanlığı nezdindeki Ortak İletişim Servisi piyasa denetiminde bilgi ve iletişim sistemi ICSMS'nin ulusal yöneticisidir. Eudamed sistemine ise sadece İlaçlar İcra Ajansı yetkililerinin erişimi bulunmaktadır.

Bulgaristan'da akreditasyon sistemi dış ticaret, gıda güvenliği, sağlık, çevrenin korunması, sınai ve altyapısal gelişim alanları başta olmak üzere hayati önem taşıyan bütün toplumsal alanları desteklemektedir. Ulusal akreditasyon organı Bulgaristan Akreditasyon Servisi İcra Ajansıdır. Ajans faaliyetlerini Avrupa Parlamentosu ve Konseyin (EC) 765/2008 sayılı ve 9 Temmuz 2008 tarihli Regülasyonu gereklerine uygun bir şekilde ifa etmektedir. Bulgaristan Akreditasyon Servisi, ülkede uygunluk değerlendirmesi yapacak kuruluşları akredite etme yetkisi olan tek organdır. Belli dönemlerde Bulgaristan Akreditasyon Servisi İcra Ajansı Ekonomi ve Endüstri Bakanına bağlı denetim birimi tarafından denetime tabi tutulmaktadır.

Bulgaristan akreditasyon organı aşağıda sayılmış kuruluşları akredite etmektedir:

- Analiz laboratuvarları
- Kalibrasyon laboratuvarları
- Tıbbi laboratuvarlar
- Denetleme organları
- Ürün sertifikalandırma kuruluşları
- Yönetim sistemleri sertifikalandırma kuruluşları
- Kişi sertifikalandırma kuruluşları
- Geçerleme ve doğrulama kuruluşları
- Çevre kontrolörleri (EMAS)
- Kullanılabilirlik analizlerini organize edenler.

Bulgaristan Akreditasyon Servisi, Avrupa Akreditasyon Kurumu (EA), Uluslararası Akreditasyon Forumu (IAF) ve Uluslararası Laboratuvar Akreditasyon Kurumu (ILAC) üyesidir. Çevre kontrolörlerinin akreditasyonu ile (EC) 1221/2009 sayılı Regülasyon kapsamında çevre kontrolörlerinin gerçekleştirdiği faaliyetin denetiminden sorumlu ulusal akreditasyon organı olarak Bulgaristan Akreditasyon Servisi, Akreditasyon ve Lisans Organları Forumu'nun (FALB)

toplantılarına katılmaktadır. Kişi sertifikalandırma, yönetim sistemleri (ISO 9001, ISO 14001) sertifikalandırma, ürün sertifikalandırma, geçerlilik verme ve doğrulama alanlarında akreditasyonun karşılıklı kabulüne dair IAF MLA çoklu antlaşması ile analiz laboratuvarları, kalibrasyon laboratuvarları, tıbbi laboratuvarlar ve denetleme organları alanlarında akreditasyonun karşılıklı kabulüne dair ILAC MRA çoklu antlaşmasının tarafıdır.

Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı'nın esas görevi Yeni Yaklaşım mevzuatının uygulanması noktasında piyasa denetimini sağlamaktır. Bahse konu Ajans, tıbbi ürünler ve inşaat malzemeleri hariç, tüm ürünlerin uygunluk değerlendirmesini yapan kurumları (notified bodies) yetkilendirme ve bunların denetimini yapma yetkisini ifa etmektedir.

Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı Kanunu hükümlerine göre mezkur Ajans, gıdaların kalitesine ilişkin özelliklerin ulusal standartlara, sektörel kuruluşlarca geliştirilmiş ve yetkili organ tarafından onaylanmış standartlara ve teknolojik süreçlere uygunluğunu değerlendirmektedir. Laboratuvar analizleri, Ar-Ge, eğitim ve yeterlilik kazandırmak da Ajans'ın faaliyetleri arasındadır. Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı, bitki sağlığı, bitki koruma ürünleri, gübreler, veterinerlik faaliyeti, insan tüketimine yönelik hayvansal ürünler, yem, gıda ve gıda hammaddeleri, gıda ile temasta bulunan ürünler, AB piyasasına sunulan taze meyve-sebzenin kalitesine ilişkin özel kanunlarla düzenlenmiş faaliyeti sonucunda resmi belgeler düzenlemektedir. Bulgaristan, AB'ye gıda, yem, hayvan ve hayvansal ürün ithalatında üye ülkelerce resmi belge değişiminin sağladığı TRACES online platformunu kullanmaktadır. Başta taze meyve-sebze olmak üzere Ajansın yetki alanına giren ülkemiz menşeli ürünlerin AB'ye girişinde ilk ülke olan Bulgaristan'da kontroller ve gerektiğinde laboratuvar analizleri yapıldıktan sonra gerekli resmi belgeler (örneğin CHED-P, CHED-D vb.) AB'nin TRACES sistemi üzerinden bütün üye ülkelerdeki yetkili organlarca görülecek şekilde düzenlenmektedir.

AB'ye ithalatta bitki sağlığı ve veterinerlik kontrolü AB tarafından onaylanmış sınır kapılarında gerçekleştirilmektedir. Türkiye-Bulgaristan sınırında söz konusu kapı Kapitan Andreevo'dur. Adı geçen kontrol birkaç aşamadan oluşmaktadır:

1. Evrak kontrolü (menşe ülkeden verilen gerekli sağlık sertifikaları; ihracat belgeleri vb.);
2. Ürün kimlik kontrolü (ürünün geldiği bölge, üreticisi, sağlık sertifikasını hazırlayan doktor, etiket vb.);
3. Fiziki kontrol (ürünler araçtan indirilmekte, belli yerlerden numune alınıp kontrol edilmektedir).

Diğer taraftan, Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı 2019/1793 sayılı AB Regülasyonu çerçevesindeki denetimleri de yürütmektedir. Bu Regülasyonun Ek 1 ve Ek 2'sinde yer alan ülkemiz menşeli bazı meyve-sebzeler, kuru yemişler, baharatlar ve tohumlar zirai ilaç kalıntısı ve toksin tespiti için analize tabi tutulmaktadır. Söz konusu ürünler ve analiz sıklıkları AB mevzuatında yapılan değişiklikler ile sürekli değişebilmektedir. 2019/1793 sayılı AB Regülasyonu çerçevesinde yapılan kontrollerin sıklığı firmalarımızın şikayet konusu olmakta ve kontroller esnasında tahsil edilen ücretler (yükleme-boşaltma, laboratuvar testleri, uygunluk sertifikası hazırlanması, kargo vb. hizmetlere ilişkin bedeller) ihracatımızı olumsuz etkilemektedir. Denetim işlemleri için araç

sürücüsünün yanında test ve belgelendirmeyi karşılayabilecek yeteri kadar para bulundurması önem arz etmektedir. Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı'nın güncel tarifesi kapsamında muhtelif bedeller alınmaktadır.

Sağlık Bakanına bağlı olan İlaçlar İcra Ajansı, ilaç ve tıbbi ürünlerin analizi ile kaliteli, güvenli ve etkili olmalarına ilişkin denetim kapsamında idari hizmet sunmakta ve bu hizmete bağlı diğer faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Ajansın transfüzyon sisteminin denetimine ilişkin faaliyetleri de bulunmaktadır. Ajansın İcra Müdürü, ilaç politikaları alanında AB nezdinde Bulgaristan'ın görüşlerinin geliştirilmesi, tanıtımı ve uygulanması sürecinde ve AB mevzuatının ulusal mevzuata yansıtılması aşamasında mevzuat taslak metinlerinin hazırlanmasında Sağlık Bakanına destek olmaktadır. İlaçların üretimi, ithalatı ve toptan/perakende satışı için İlaçlar İcra Ajansı'ndan lisans alma zorunluluğu bulunmaktadır. İlaçların laboratuvar analizleri ile reklamları da lisans rejimi kapsamında yapılmaktadır. İlaçlar İcra Ajansı, tıbbi ürünlerin kaydını yapmakta, laboratuvar analizlerine ve toptan ticarete ilişkin izinleri vermekte, piyasaya sürülen ürünlerin denetimini organize etmektedir.

Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanlığı Teknik Kurallar ve Normlar Genel Müdürlüğü inşaat malzemelerinin uygunluk değerlendirmesi için onaylanan kuruluşları (notified bodies) belirlemektedir. Ancak inşaat malzemelerinde piyasa denetimi Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı'nca gerçekleştirilmektedir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Avrupa Birliği'nde ambalaj üretimi ve ambalaj atık yönetimi ekonomik olarak önemli ve çok yönlü bir sektördür. Hal böyleyken, Avrupa'yı daha temiz bir yer yapmak ve kıtada istikrarlı bir döngüsel ekonomi yaratmak açısından bu sektörün yönetimine kritik rol atfedilmektedir. Ambalajın çevre kirliliği yaratan en önemli etkenlerden biri olması sebebiyle bu konuda geliştirilen mevzuatın vurgusu ambalaj atıklarının azaltılması ve geri dönüştürülmesi üzerinedir. Bulgaristan, ambalaj ve paketleme faaliyetlerinde AB mevzuatını uygulamaktadır. Birlik mevzuatı Ambalaj ile Ambalaj Atıklarına Dair Bakanlar Kurulu Yönetmeliği ve Atık Yönetimi Kanunu başta olmak üzere muhtelif ulusal hukuki belgelere yansıtılmıştır. Mümkün olduğunca ambalaj ağırlığı ve hacminin asgari büyüklüğe indirgenmesi, ambalaj içeriğinde bulunan zararlı maddelerin en düşük düzeye çekilmesi, mümkün olduğu ölçüde çok kullanımlı olacak şekilde üretilmeleri, ambalaj atıklarının çevreye etkisinin azami ölçüde kısıtlanması, ambalaj atık yönetiminde insan sağlığı ve güvenliğine ilişkin kuralların gözetilmesi, ambalajların mümkün olduğunca atık yaratmayacak şekilde üretilmesi vb. mevzuatın getirdiği başlıca kurallardır. Ülkede konuya ilişkin AB standartlarıyla uyumlu standartlar da geliştirilmiştir.

Bir AB üyesi olarak Bulgaristan Birliğin ürün etiketleme kurallarını uygulamaktadır. Söz konusu kurallar büyük bir ayrıntıda düzenlenmiş olup, tüketicilerin daha iyi bilgilendirilmesi ve korunması için sürekli geliştirilmekte ve değiştirilmektedir. Etiketleme faaliyetinde gözetilen katı kurallar üreticilere tüketicileri doğru ve zamanında bilgilendirme zorunluluğunu getirmektedir.

Ürün özelliklerinin büyük farklılıklar arz etmesi sebebiyle ürün bazında etiketleme kuralları da oldukça farklı olabilmektedir. AB mevzuatına göre Birlik topraklarında satılacak ürünler için aşağıda sayılmış etiketler zorunludur:

- ✓ Mevzuat ile getirilen gereklere uygunluğun sağlanmasının zorunlu olduğu bazı ürünlere iliştirilen CE işareti
- ✓ Elektrikli cihazlarda enerji etiketleri ve atıklarla ilgili sorumlulukları gösterir WEEE etiketleri
- ✓ Ayakkabıların üretildiği malzemeleri gösterir etiketler
- ✓ Giyim ve tekstil ürünlerinin üretildiği elyaf türünü gösterir etiketler

Çevrenin korunmasına ilişkin katı kurallara uygun üretilmiş ürünlere iliştirilebilen AB Ekoetiketi (EU Ecolabel) ve ölçüm kurallarına uygunluğu gösterir “e” harfi etiketi isteğe bağlı olarak kullanılmaktadır.

Bulgaristan’da etiketleme kuralları Tüketicileri Koruma Kanunu ve Bakanlar Kurulunun çıkardığı muhtelif Yönetmeliklerle düzenlenmektedir. Etiketlemede denetim yetkisi Tüketicileri Koruma Komisyonu’ndadır. Mevzuata göre genel kabul görmüş sembollerin kullanımı haricindeki durumlarda etiketler ya sadece Bulgarca dilinde ya da diğer dillerle birlikte Bulgarca dilinde olmalıdır. Üretici, ürün ithal ise ithalatçı, ürün türü, ürünün önem arz eden özellikleri, son kullanım tarihi, saklama koşulları, gerekli olduğu durumda kullanım talimatı etiketin üzerinde bulunması zorunlu bilgilerdir.

Teknik Engeller

Bir yandan Bulgaristan’ın üyesi olduğu AB’nin insan sağlığı, çevre ve tüketicinin korunması gibi temel gerekleri koruyup gözetken teknik mevzuatını uygulaması çerçevesinde şeffaflığın artırılması ve keyfi uygulamaların sınırlandırılması, diğer yandan Türkiye’nin AB ile Gümrük Birliği içinde olmasından dolayı ülkemizin teknik mevzuatının AB mevzuatı ile uyumlaştırılmış olması ikili ticarete teknik engellerin minimize edilmesini sağlamaktadır.

Ancak, Gümrük Birliği dışında kalan meyve-sebze, kuruyemiş, baharat ve bazı tohumlarda AB mevzuatı kapsamında Bulgar makamları tarafından pestisit, siyanür, salmonella, aflatoksin, pirolizidin alkaloid tespiti için yapılan laboratuvar analizlerinin yanı sıra bitki sağlığı ve pazarlama standartlarına uygunluk çerçevesinde yapılan resmi kontroller sınırda bekleme sürelerini uzatmakta, söz konusu kontrollerle bağlantılı olarak alınan ücretler ihracatımızın maliyetini artırdığı için firmalarımızı olumsuz etkilemektedir.

2. Pazarın Özellikleri

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Fikri ve sınai mülkiyet hakları üreticinin ürettiği ürün ile ilgili sahip olduğu, kullanma, ürüne dönüştürme, dağıtma, yayma, satma gibi çeşitli mahiyetteki haklar olarak tanımlanabilir. Telif

hakları, ürünün üretildiği anda kendiliğinden doğmasına rağmen sınai mülkiyet haklarının korunmasının sağlanması adına ilgili ürünün tescil ettirilmesi zorunludur. Bulgaristan'da sınai mülkiyet hakları kapsamında koruma türleri: Ticari markalar, patentler, telif hakları, coğrafi işaretler, endüstriyel tasarımlar vb. Bulgaristan'da kabul gören 3 çeşit marka mevcuttur: Bulgar Ulusal Ticari Markaları, Avrupa Birliği Ticari Markaları ve Uluslararası Ticari Markalar.

Bir ticari marka üzerindeki hak, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren tescil yoluyla kazanılır ve sahibinin onu kullanma, üzerinde tasarrufta bulunma hakkını içerir. Bulgaristan'da marka tescil işlemlerini yürüten kuruluş Bulgar Patent Ofisi'dir. Ticari marka ile korunan ürünlerin ticaretini yapmak ancak ilgili markanın lisansına sahip olmakla mümkündür.

Bulgar devleti kendi gümrüklerinde ticari marka haklarına ilişkin kontroller yapmaktadır. Markaların ithalatı sırasında fikri mülkiyet haklarının ve marka haklarının ihlali konusu, fikri mülkiyet haklarının gümrük makamları tarafından denetlenmesi Avrupa Parlamentosu tarafından yasal olarak düzenlenmiştir. İthalat sırasında beyan edilen malların fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiğine dair şüphelerin bulunduğu durumlarda, gümrük makamları malları alıkoyabilir ve eşyanın beyan sahibine veya sahibine ve hak sahibine bildirimde bulunur. Eşya, marka hakkı sahibi veya temsilcisinin bildirim tarihinden itibaren 10 iş günü süreyle alıkonur.

Malların gümrük makamları tarafından alıkonulması malların alıkonulduğuna dair bildiriminin alınmasından itibaren 10 iş günü içinde, mal sahibinin (ithalatçının) üç seçeneği vardır:

1. Gümrük makamlarına yazılı olarak malların imha edilmesine rıza gösterdiğini teyit etmek veya harekete geçmemek, bu durumda malların imha edilmesine rıza göstermiş sayılır;
2. Malların imha edilmesine itiraz edebilir. Bu tür bir itiraz, sahibinin fikri mülkiyetin ihlal edilmediğine inandığı durumlarda anlamlıdır. Beyan sahibinin veya eşya sahibinin imhaya itiraz etmesi halinde, gümrük makamları, ihlalin tespitiye yönelik işlemlerin başlatılması için, yani marka hakkı sahibinin mahkemede hukuk davası açması ve/veya savcılığa suç duyurusunda bulunması için, marka hakkı/hakları sahibini derhal bilgilendirir;
3. Ya da marka hakkı sahibiyle temasa geçmek ve bu şekilde ortaya çıkan durumda bir uzlaşmaya varma olasılıklarını kendisiyle görüşmek.

Dağıtım Kanalları

Dağıtım Kanalları, ürünlerin üreticiden tüketiciye giderken kat ettiği, belirli bir şekilde kurumsallaşmış yani organizasyonel ve yönetsel açıdan ayrılmış kişiler veya birimlerdir. Ayrı bir kurumsallaşmış birim olarak her bir dağıtım kanalı, ürünün mülkiyetinin üreticiden sonraki her bir alıcıya aktarılmasını içerir veya belirler. Bulgaristan'da en belirgin Dağıtım Kanalları zincir marketlerdir.

Bulgaristan'da en yaygın zincir marketler:

- Gıda: Billa, CBA, Lidl, T Market, Mini Market, Burleks, Kaufland ve Fantastiko'dur.

- Mobilya ve ev eşyası: JYSK, Videnov, Hipolend, Pepco, CarpetMax, HomeMax, Expert Doors, Praktiker ve Jumbo'dur.
- Elektronik eşya: Technomarket, Technopolis, Techmart ve Zora'dır
- Giyim ve Kozmetik: H&M, Zara, Bershka, Deichmann, Decathlon, New Yorker, Sport Vision, Tempo, DM ve Lilly'dir.

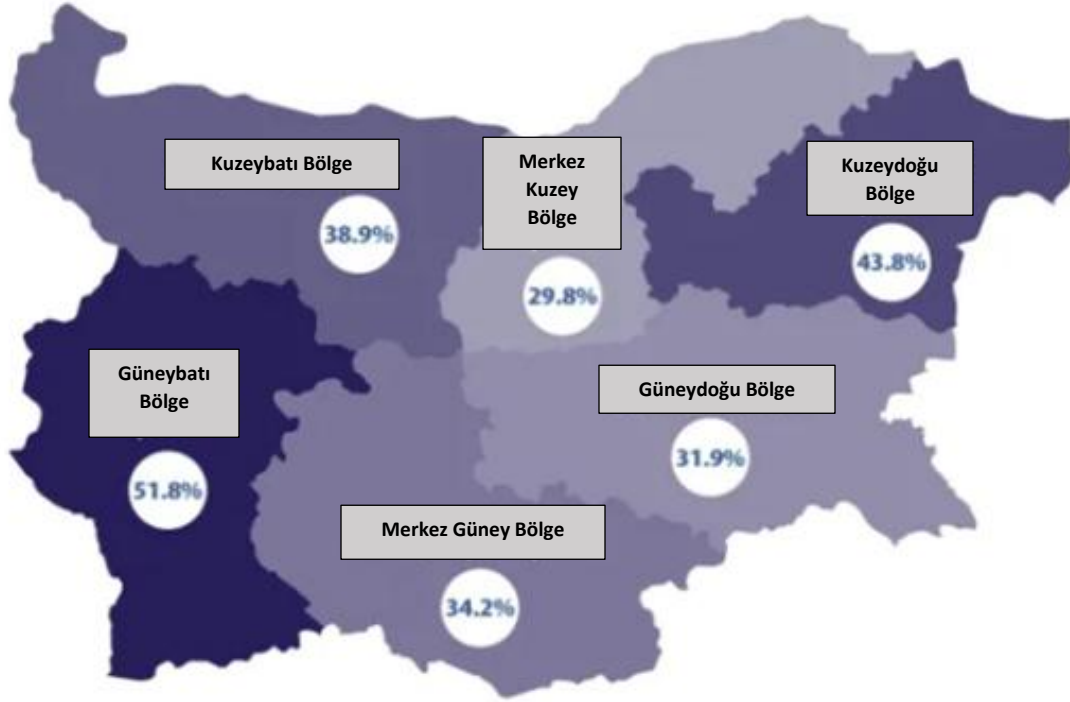
Covid salgını nedeniyle değişen alışkanlıklar ülkedeki e-ticaret kanalıyla gerçekleştirilen dağıtım kanallarının daha yaygın kullanılmasına neden olmuştur. Salgın sonrası ise büyüme aynı hızda olmasa da istikrarlı bir şekilde devam etmiştir. Tahmini verilere göre 2024 yılında Bulgaristan'da online (işletmeden tüketiciye) %20 artarak 2,34 milyar euroya ulaşmıştır. Bu da pazarın 4 yıl içinde iki katına çıktığı anlamına gelmektedir. Bulgaristan'da 16-74 yaş arası tüketicilerin %50'sinden fazlası artık online alışveriş yapmayı tercih ediyor ve bu oranın artmaya devam etmesi öngörülmüyor. Bunun nedeni, giderek daha fazla tüketicinin fiziksel mağazalara gitmek yerine evlerinden veya ofislerinden satın almayı tercih etmesidir.

Emag, Ozone.bg, Ebag, SportDepot gibi e-ticaret konusunda önde gelen markaların bu yönde uzun vadeli gelişim planları bulunmakta ve çevresel etkinin minimum olacağı şekilde çalışma konusunda kararlı oldukları gözlemlenmektedir.

Bulgaristan e-Ticaret Derneği'nin yapmış olduğu son araştırmaya göre ülkenin en büyük 10 online mağazası, 2022 yılında Bulgaristan'daki tüm B2C (işletmeden tüketiciye) hacminin %19,10'unu oluşturmaktadır. Bu araştırma sonuçları ticaretin gelecekte büyük online platformlarda yoğunlaşacağını göz önüne sermektedir. Emag, Ozone.bg, Technopolis, JYSK, Ebag, RemixShop, Ikea, Ardes, SportDepot ve Zora Bulgaristan'daki en büyük çevrimiçi mağazalar arasındadır.

Bulgar İstatistik Kurumu'ndan alınan verilere göre online alışveriş yapan tüketiciler yüzdesel olarak en fazla Sofya, Blagoevgrad, Kyustendil ve Pernik illeri dahil olmak üzere ülkenin %51,8'ine tekabül eden Güney-Batı bölgesinden gelmektedir. %43,8 ile ikinci sırada Varna, Dobriç, Şumnu ve Tırговиşte illerini kapsayan Kuzeydoğu bölgesi yer almaktadır. Online alışverişte en az aktif olanlar ise %29,8 ile Silistre, Razgrad, Rusçuk, Veliko Tırnovo ve Gabrovo bölgeleri olmaktadır.

Bölgelere Göre Online Alışveriş Yapan Tüketicilerin Oranı

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

En Çok Sipariş Edilen Ürünler ve Hizmetler

Ürün/Hizmet	Tüketicilerin %'si
Giyim	81,3
Konaklama (otel, seyahat acenteleri, tur operatörleri vb.)	30,5
Spor ürünleri (giyim hariç)	30,4
Kozmetik, güzellik ve sağlık	27
Restoranlardan Yemek	26,5
Taşımacılık	19,3
Etkinlikler için biletler	17,9
İlaçlar ve gıda takviyeleri	15,2
Mobilya	14,9
Elektronik eşya	14,5
Kitaplar, gazeteler ve dergiler	13,1
Oyuncaklar	12,7
Yiyecek ve içecek	10,8

Yapılan başka bir araştırmaya göre ise 2022 yılında internet üzerinden alışveriş yapanların %94,4'ünün Bulgar mağazalarından, %32'sinin AB'den ve %18'inin AB dışından alışveriş gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.

Tüketici Tercihleri

Gıda Dışı Perakendeciler Birliği, Market Links tarafından gerçekleştirilen gıda dışı alışverişlere ilişkin ulusal çapta yapılan bir anketin sonuçlarına göre gıda dışı tüm mal gruplarında büyük bir mağaza veya zincirden satın alma eğiliminin devam ettiğini göstermektedir. Örneğin, mobilya (%58) ve inşaat malzemeleri (%54) satın alırken tüketicilerin çoğu zincirleri tercih etmektedir. Küçük ev mobilyaları (%49) ile ev ve bahçe eşyaları (%48) satın alınırken de yüksek oranda zincirler tercih edilmektedir. Tüketicilerin büyük mağazalardan spor malzemeleri (%29) ve kitap (%27) satın alma oranı en düşük olan ürün grupları olmakla beraber bu büyük mağazalar aynı zamanda bu ürünleri de satın almak için tercih ettikleri yerler arasında bulunmaktadır. Anket, bir yandan satış noktalarının uzmanlaşmasına yönelik açık eğilimi teyit ederken, diğer yandan tüketicilerin çoğunun, birçok ürünü tek bir çatı altında toplayan büyük mağazalardan ve zincirlerden alışveriş yapma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Satın alma tercihlerinde rol oynayan etmenler şunlardır:

- Ürün ve marka çeşitliliği - tüm alışveriş yapanların %50'sinden fazlası bunu tüm satın alma yerleri için belirtmiştir
- Fiyat, tüketicilerin %47-%48'i için önde gelen gerekçe olmuştur
- Tüketicilerin yaklaşık üçte biri için, genel deneyim ve bunu etkileyen hizmet de satın alınacak yerin seçiminde önemli bir faktördür

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Bulgaristan pazarında başarılı pazarlama teknikleri genellikle geleneksel ve dijital yaklaşımların bir karışımını içerir.

Örnek vermek gerekirse:

1. Dijital Pazarlama

- Sosyal Medya: Facebook ve Instagram gibi platformları kullanarak ürün veya hizmetleri görsel olarak çekici içeriklerle sergilemek çok etkilidir. Video turları ve etkileşimli paylaşımlar müşterilerin dikkatini çeker.
- E-posta Pazarlama: Değerli bilgiler veya özel teklifler sunan kişiselleştirilmiş e-posta kampanyaları müşteri güvenini ve bağlılığını artırır.

2. Kişiselleştirme

- Müşteri Tabanı Sınıflandırılması: Müşterilerin tercihlerine ve davranış kalıplarına göre sınıflandırılması, tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılayan benzersiz tekliflere olanak tanır.
3. İçerik Pazarlama
- Değerli İçerik Oluşturma: Faydalı bilgiler sunan makaleler, videolar ve infografikler yayınlamak etkili olabilir ve müşteri güvenini artırır.
4. Renk Psikolojisi
- Müşterilerde belirli duygu ve davranışları uyandırmak için reklam ve ürün tasarımında renk kullanmak etkili bir tekniktir
5. Görüşler ve Yorumlar
- Güveni artırmak ve satın alma sürecini kolaylaştırmak için diğer müşterilerin yorumlarını ve referanslarını kullanmak çok başarılı olmuştur.

Progress Consult tarafından gerçekleştirilen “Tüketiciler ve kriz” başlıklı pazar araştırması sonucuna göre fiyat, fayda, rekabet ve tüketici psikolojisi satışı etkileyen faktörler arasında 4 temel etmendir. Bunlara ek olarak satışı etkileyen faktörler arasında ürün kalitesi, teslimat ve iade ile ilgili konular, diğer müşterilerin değerlendirmeleri, teknolojik aramalardaki kolaylıklar, ödeme kolaylıkları ve son olarak yenilenmiş ve taze içeriklerin varlığı yer almaktadır.

Bulgaristan özelinde değerlendirildiğinde en önemli faktörlerden biri fiyattır. Bulgarların üçte ikisi promosyonlu mal satın almayı tercih ederken, yarısı da Bulgar mallarını yabancı mallara kıyasla kalite ve fiyat açısından eşit koşullarda satın alma eğilimindedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %62'sinin sıklıkla promosyonlu ürünleri satın aldığını ve promosyonlara duyulan güvenin kadınlar ve erkekler arasında eşit derecede yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan tüketicilerin neredeyse üçte ikisi (%65,7) malların kalitesine önem vermekle birlikte fiyata da dikkat etmektedir. Dörtte birinden fazlası (%26,3) için fiyat önde gelen faktördür, ancak kaliteye de dikkat etmektedirler. Alışveriş sıklığına göre müşteriler neredeyse eşit olarak dağılmıştır. Katılımcıların üçte birinden fazlası bir hipermarketi haftada en az bir kez ziyaret etmektedir.

Kamu İhaleleri

Kamu ihalelerini düzenleyen mevzuatın ana hedefi kamu kaynaklarının harcanmasına yönelik adil kurallar yaratılması ve uygulanmasıdır. Bulgaristan mevzuatı şeffaflık, eşitlik, ayrımcılığı önlemek ile serbest ve adil rekabet konularında AB hukukunun temel prensiplerine göre uyarlanmıştır. Kamu ihaleleri üç kategoride sınıflandırılmıştır: Ürün tedariki, hizmet tedariki ve inşaat işleri. Ekonomik olarak en avantajlı teklif, kamu ihalesini kazanacak kişinin belirlenmesi için kullanılan en temel kriterdir.

Bulgar mevzuatı, milliyet bazında bir ayrımcılık yapmaksızın kamu ihalelerine ve imtiyaz prosedürlerine Bulgar ve yabancı (gerçek veya tüzel) kişilerin katılımına izin vermektedir. Aynı

şekilde, kamu hizmetlerine yönelik özel sektörden ortak seçiminde ve sözleşme imzalanmasında da AB mevzuatının temel şeffaflık ve eşitlik prensipleri çerçevesinde hareket edilmektedir.

Anacak Kamu İhaleleri Kanunu sektörel idarelerin (kamu işletmeleri ve onların birlikleri, doğal gaz, ısı ve elektrik enerjisi, içme suyu sektörlerinde bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler, demiryolları, tramvay, otobüs ulaşım sektöründe bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler, posta hizmetleri sektöründe bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler, belirli bir coğrafi bölgeye özgü kamu işletmesi olmayan tüccarlar veya diğer kişiler) açtığı ihalelerde üçüncü ülkelerin ihalelere katılımını sınırlayan bir düzenleme öngörmektedir. Bu düzenlemeye göre sunulan kamu ihalesi tekliflerinde, AB'nin veya Bulgaristan Cumhuriyeti'nin eşdeğer ve etkin erişim sağlayan çok taraflı veya ikili anlaşma imzalamamış olduğu üçüncü ülkelerden gelen ürünlerin toplam değerinin %50'sini aştığı durumlarda, sektörel merciler söz konusu teklifleri eleyebilmektedir.

Dikkat edilmesi gereken başka bir düzenlemeye göre ise kamu mercileri (devlet kuruluşları, Bulgaristan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Bulgaristan Cumhuriyeti Ombudsmanı, Bulgaristan Merkez Bankası, Bulgaristan Cumhuriyeti'nin yurtdışındaki diplomatik ve konsolosluk temsilcilikleri, Bulgaristan Cumhuriyeti'nin uluslararası kuruluşlara bağlı olan kalıcı temsilcilikleri vs.) icra ettikleri sektörel faaliyetler ile ilgili alım yaptıkları durumlarda, sektörel idarelerin uyguladığı kuralları uygulamaktadır. Bu hüküm, belirli durumlarda kamu mercilerinin de açtıkları bazı ihalelerde üçüncü ülkelerin katılımını sınırlayan düzenlemeler uygulayabilmesini öngörmektedir.

Bulgaristan'ın Türkiye ile kamu ihalesi tekliflerinde eşdeğer ve etkin erişimi sağlayan ikili bir anlaşması bulunmamaktadır.

2019 yılının sonunda Bulgaristan'da Merkezi "Elektronik Kamu İhaleleri" Otomatik Bilgi Sistemi kullanıma alınmış olup, halihazırda kamu ihale süreçleri tamamen bu sistem üzerinden yönetilmektedir. Sisteme kayıt/giriş elektronik imza/KEP ile yapılmaktadır. Bulgaristan'da açılan bütün kamu ihaleleri <https://www2.aop.bg/e-uslugi/centar-za-obslujuvane-na-potrebiteli/> internet sitesinde yayımlanmaktadır.

Öte yandan, Bulgaristan'da açılan kamu ihaleleri Müşavirliğimizce de takip edilmekte ve 5 milyon levanın (yaklaşık 2,5 milyon euro) üzerindeki ihaleler Türkçe özetlenmektedir. Ticaret Bakanlığımızın sayfasında "Ülkeler" bölümünden Bulgaristan seçildikten sonra açılan sayfada "Raporlar - Müşavirlik Raporları - Kamu İhale Duyuruları" yolu izlenerek söz konusu ihalelerin bilgilerine ulaşılabilir. Bazı Bulgar kamu kurumlarının açtığı ihaleler Avrupa Birliği Kamu İhaleleri sayfasında (<https://ted.europa.eu/TED/main/HomePage.do>) da yayımlanmaktadır.

3. Önemli Sektörler

Tarım ve Hayvancılık

Bulgaristan'ın gerek toprak gerekse de iklim yapısı tarıma elverişlidir. Bulgaristan'da tarım üretimi, modernize edilmesi durumunda oldukça önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bulgaristan'ın AB üyeliği ile birlikte tarım sektörüne Avrupa finansmanı sağlanmaktadır. Bulgaristan'da tarımsal arazilerin toplam büyüklüğü yaklaşık 5,21 milyon hektardır (ülke topraklarının yaklaşık %47'si). Bulgaristan'da kullanılan tarım arazilerinin yaklaşık %3'ü üzerinden organik tarım ürünleri elde edilmektedir.

Tarım sektörünün Bulgaristan ekonomisindeki payı 2023 yılında %2,9 ve 2024 yılında %2,4 olarak gerçekleşmiştir. Bulgaristan İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2019-2024 döneminde tarım sektörü yıllık çıktısı 3,92-6,46 milyar euro arasında seyretmiştir. 2024 yılında tarım sektörü çıktısı yıllık bazda %13,6 azalarak 4,68 milyar euro seviyesinde gerçekleşmiştir. Bitkisel üretim nihai tarımsal üretimin %67,2'sini, hayvansal üretim %27,1'ini, tarımsal hizmetler %5,7'sini teşkil etmiştir.

Sanayi

2024 yılında Bulgaristan'da sanayi ekonominin %25,8'ini oluşturmuştur. İmalat sanayinde yaklaşık 370 bin kişiye istihdam sağlayan 24,5 binin üzerinde şirket faaliyette bulunmaktadır. Bulgaristan sanayinde önemli sektörler şöyledir:

Otomotiv: 75 bin kişiyi istihdam eden sektör, ülke ekonomisinin onda birini teşkil etmektedir. Sektörde 350'nin üzerinde şirket faaliyette bulunmakta ve 8 milyar euro yıllık ciro gerçekleştirmektedir. 36 Ar-Ge merkezi sektördeki firmaların faaliyetlerini desteklemektedir.

Elektronik: Ekonominin büyüme oranı üzerinde olan sektörün yıllık büyüme oranı %8,92'dir. Sektörde GSYİH'nın %5,7'si üretilmekte, 56 binin üzerinde kişi istihdam edilmekte, 3,8 milyar euro yıllık ciro sağlanmaktadır. Bulgaristan ihracatının %11'i elektronik sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir.

Metalürji: Bulgaristan ekonomisine önemli katkısı olan sektörlerdendir. 12 bin kişinin istihdam edildiği ve üretilen ürünlerin genellikle ihraç edildiği metalürji sektöründe yıllık üretim hacmi 1,2 milyon tonu demir-çelik, 0,8 milyon tonu ise demir dışı metaller olmak üzere 2 milyon tondur. Sektör, ülkenin mal ihracatının yaklaşık %12-%15'ini teşkil etmektedir.

Makina ve donanım imalatı: 1.000 civarında firmanın faaliyette bulunduğu sektörde yaklaşık 30 bin kişi istihdam edilmektedir. Sektörün ülke ihracatına katkısı %4 civarındadır. Üretilen ürünlerin üçte ikisinden fazlası Avrupa pazarında satılmaktadır.

Kimya endüstrisi: Sektörde çalışan sayısı 54 bin civarında olup, firma sayısı 2.300'ün üzerindedir. Sektörün yıllık cirosu 5,8 milyar euro, yıllık imal edilen ürün hacmi 5,3 milyar eurodur. Mineralli gübreler, soda, asit, ilaç, boya/vern timer, plastik/kauçuk, petrol ürünleri imalatı Bulgaristan kimya endüstrisinin belkemiğini oluşturmaktadır.

Gıda ve içecek: Sektör sanayi üretiminin yaklaşık %14'ünü teşkil etmektedir. 74 bin civarında istihdam sağlayan sektör toplam ihracatın yaklaşık %13'ünü oluşturmaktadır. AB, Asya

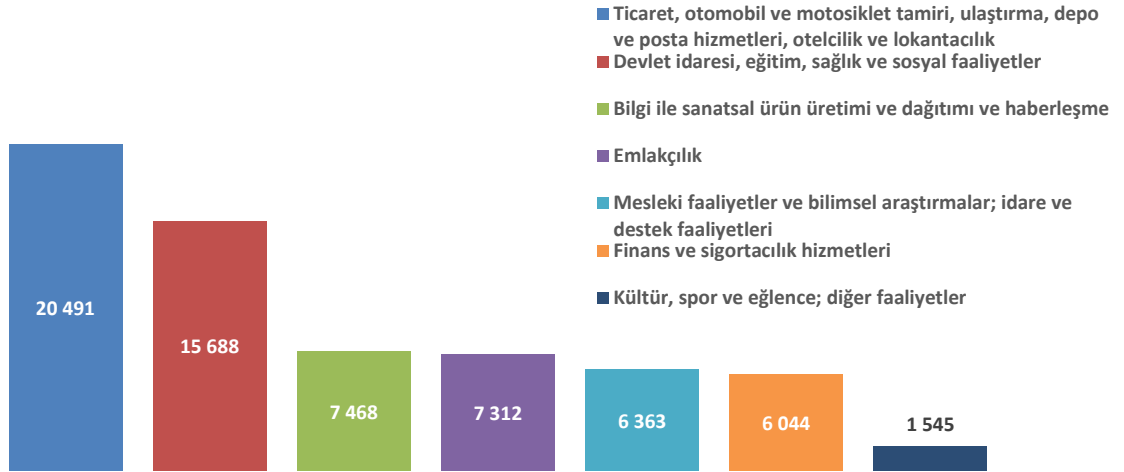
ve Kuzey Amerika Bulgar gıda sanayinin ana pazarlarıdır. Ekmek ve unlu mamuller, süt ve süt ürünleri, sığır ve kanatlı etinden ürünler, meyve-sebzeden konserve ve muhtelif ürünler ile şarap üretimi ana alt sektörlerdir.

Ahşap işleme ve mobilya: GSYİH'nın yaklaşık %3'ü bu sektörde üretilmektedir. 4 bini aşkın firmanın iştirak ettiği bu sektörde istihdam edilenlerin sayısı yaklaşık 50 bindir. Sektör ihracat ağırlıklı olup, Bulgaristan'da üretilen mobilya 70 ülkede pazar bulmaktadır. 2023 yılında Bulgaristan mobilya ihracatında Avrupa'da 23'üncü, dünyada 39'ncü; mobilya üretiminde Avrupa'da 24'üncü, dünyada 53'üncü; mobilya ithalatında Avrupa'da 24'üncü, dünyada 50'nci ve mobilya kullanımında Avrupa'da 23'üncü, dünyada 62'nci sıradadır.

Hizmetler

2024 yılında hizmetler sektörünün Bulgaristan ekonomisindeki payı %71,8'dir. Ulaştırma, lojistik, turizm, IT, haberleşme, bankacılık, sigortacılık Bulgaristan'da hizmetler sektörünün yapı taşlarıdır. Aşağıda yer alan tabloda 2024 yılında hizmetler sektörü bileşenlerinin gayri safi katma değere katkısı verilmiştir.

2024'te Bulgaristan Hizmet Alt Sektörlerinin GSYİH'ya Katkısı (Milyon Euro)

Kaynak: Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü

Madencilik

Bulgaristan'da yer altı kaynaklarının toplam büyüklüğü 1.142 bin dekadır. Bulgaristan Enerji Bakanlığı verilerine göre 2023 yılında ülkede çıkarılan doğal kaynakların büyüklüğü 119,8 milyon tondur. Metal cevherler üretimin %36'sına, kum/taş/çakıl %35'ine, katı yakıtlar %18'ine, endüstriyel mineraller %11'ine, doğal taş kaplama materyalleri %0,4'üne ve sıvı yakıtlar %0,02'sine tekabül etmektedir. Üretilen ürünlerin değeri ise yaklaşık 4,2 milyar levardır (2,15

milyar euro). Sektör, ülke GSYİH'sının %5'ini üretmektedir. Sektörde istihdam edilenlerin sayısı yaklaşık 19 bindir. Çalışanların %75'i büyük şirketlerdedir.

Enerji

Bulgaristan'ın enerji sektörü köklü bir sektör olmasına rağmen küçük bir sektördür. Ülkenin önemli miktardaki yerel doğal kaynakları, yerel elektrik enerjisi üretiminde kurulu önemli büyüklükte bir kapasitesi, büyük petrol işleme imkanları bulunmaktadır. Ancak, elektrik dağıtım altyapısının eski ve yetersiz olması, elektrik üretiminde halen kömürün temel girdi olması, ülkenin ham petrol ve doğalgaz tedariklerinde çeşitliliğin kısıtlı olması arz güvenliği bakımından risk oluşturmaktadır.

Diğer taraftan, AB üyesi olarak enerji etkinliği ve çevre konularında birçok hukuksal yükümlülüğü yerine getirme gerekleri ülkenin enerji sistemini dönüştürmesini gerektirmektedir. Bu kapsamda, daha dengeli çalışacak üretim altyapısının oluşturulması ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ülkenin üzerinde çalışması gereken kilit konulardır. Zira, uzmanlara göre Bulgaristan enerji sisteminde birçok sorun mevcut olup, enerji üretiminde yatırım çekme çerçevesinde stratejik plan noksanlığı, yenilenebilir enerji kaynaklarının kontrolsüz bir şekilde geliştirilmesi, kömür santrallerinde kapasite mekanizmalarının kurulamaması ve bu santrallere makul devlet desteği için hukuksal düzenlemelerin olmaması, yeni hidroelektrik ve pompaj depolamalı hidroelektrik santrallerinin inşa edilmesinin gündemde olmaması, küçük modüler reaktörler, jeotermal enerji, yüksek verimli ve düşük emisyonlu teknolojilerle katı evsel atıklar ile orman biokütlesini kullanma gibi alternatif enerji kaynaklarının katkısının azımsanması başlıca sorunlar olarak gösterilmektedir.

Ülkenin enerji sektörü elektrik üretimine dayanmaktadır. Elektrik enerjisinin büyük bir kısmı nükleer, termik ve hidroelektrik santrallerde üretilmektedir. 2023 yılında ülkede 40 TWh brüt elektrik enerjisi üretimi gerçekleşmiştir. Söz konusu rakam önceki yıla göre %21 azdır. Brüt elektrik üretiminin yapısında, nükleer enerjinin payı %40,5, yerli kömürün payı %28,9, ithal kömürün payı %1, yenilenebilir enerji kaynaklarının payı %23,2, doğal gazın payı %5,1, pompaj depolamalı hidroelektrik santrallerinin payı %1,1 ve sıvı yakıtın payı %0,2'dir. 2023 yılında ülkede brüt elektrik enerjisi tüketimi yıllık bazda %4 azalarak 37 TWh olarak gerçekleşmiştir. Nihai tüketim 31 TWh büyüklüğündedir. 2023 yılında elektrik ihracatı 8 TWh olup, önceki yıla göre %43'lük düşüş gerçekleşmiştir.

4. Pazarda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve Diğer Bilgiler

İş Kültürü

Bulgarlar iş görüşmelerini resmiyet kuralları çerçevesinde ele alırlar, resmiyet protokolüne uymak için gayret gösterirler. İş görüşmelerinde Bulgarlar el sıkırlar. İş yapılan kişilerle görüşmeler esnasında orta mesafenin korunması önemlidir. Resmi etkinliklerde "Bay" ve "Bayan" şeklindeki

hitaplar ile soyadı kullanılması genel kabul gören bir husustur. Konuşma sırasında göz temasına önem verirler. Göz temasında bulunmak içtenlik, dostane yaklaşım ve saygı anlamına gelir. Bulgarlar ifade etmek istediklerinde çok açık, net ve kesin olurlar. Toplantılarda şaka yapmak buzların eritilmesi için iyi bir yöntemdir. Müzakerelerde esnek davranırlar. Şahsi fikir beyan etmekten kaçınmazlar. İş görüşmesinin başında kartvizit değişimi yapılır. Kartvizit üzerinde görev ve bilimsel derece yazılması önemlidir. Misafirlerden dakik olmaları veya toplantı saatinden birkaç dakika önce gelmeleri beklenir.

Bulgar şirketlerinde kararlar yönetici tarafından alındığı için bütün müzakereler de yöneticilerle yapılır. Bulgar iş kültüründe hiyerarşi esastır. Ancak karar alma sürecine dahil olan herkesin fikri önemli addedilir ve dikkate alınır.

İş hayatında gerçekleştirilen toplantıları müteakip öğle veya akşam yemekleri yenilmesi sıkça rastlanan bir durumdur. Yemek davetinde bulunan kişinin hesabı ödemesi beklenir. Sofra adabında uyulması gereken bazı kurallar olmasına rağmen genellikle yemekte rahat davranılır.

Randevular belli bir süre öncesinden ayarlanmalı ve tatil/bayram dönemlerine denk gelmemelidir. Bulgarlar resmi tatillerde (örneğin Noel veya Paskalya) sadece kazançlı olacağını düşündükleri durumlarda çalışmayı seçerler. Temmuz ve Ağustos aylarında yaz tatillerini yaptıkları için söz konusu aylar iş görüşmeleri için doğru zaman değildir.

Bulgaristan'da kıyafet kodu Batılı standartlardan farklı değildir. Erkekler için takım elbise, kadınlar için takım, resmi elbise veya etek uygun kıyafet sayılır. Diğer taraftan işin özelliklerine göre daha az resmiyet gerektiren durumlar da olabilir. Bulgarların bir atasözü "Kıyafetinizle karşılanır, zekanızla uğurlanırsınız." der. Bu anlamda, açık ve provokatif giyinmekten kaçınmak gerekli, agresif renkler tercih edilmemeli, toplantının/etkinliğin ruhu ile uyumlu kıyafet seçilmelidir.

İngilizce, Fransızca, Almanca kullanımı yaygın olmakla beraber firmalar ile temasta mümkün ise Bulgarca bilen kişilerin kullanılması faydalıdır.

Para Kullanımı (kredi kartı, çek dahil)

Bulgaristan'ın para birimi levadır. Leva, 1,95583 kurundan euroya endekslidir. 2020 yılının Temmuz ayında ülke Euro Bölgesine giden yolda "bekleme odası" olarak adlandırılan ERM II mekanizmasına girmiştir. Beklentiler, Bulgaristan'ın 2026 yılının başında Euro Bölgesine gireceği yönündedir.

Bulgaristan'da senet ve çek kullanımı yaygın değildir. Ülke, iyi işleyen ve istikrarlı bir bankacılık sistemine sahiptir.

Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre 2023 yılında ülke içerisinde büyüklüğü 1.066 milyar leva olan 243,2 milyon adet banka havalesi yapılmıştır. Diğer ülkelere yapılan havaleler 5,7 milyon adet olup, 163,4 milyar leva büyüklüğünde gerçekleşmiştir. 2017-2023 döneminde bankamatik kartlarının sayısı 6,2-7 milyon adet arasında seyretmiştir. Kredi kartlarının sayısı

dönemin başında 1,15 milyon iken dönemin sonunda 1,36 milyon adede ulaşmıştır. 2023'te kartla yapılan ödemelerin büyüklüğü ülke içerisinde 24,3 milyar leva, yurtdışına ise 9,7 milyar leva olmuştur. POS terminaller üzerinden 372 milyon adet, internet üzerinden ise 106,8 milyon adet kartlı ödeme yapılmıştır. 2017-2023 döneminde POS terminallerin sayısı 91,5 binden 144,3 bine ulaşmış, bankamatik sayısı ise 5.731'den 5.128'e düşmüştür.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması

Umuma Mahsus Pasaport hamili Türk vatandaşlarının Bulgaristan'a girişleri için Bulgaristan yetkili makamlarından vize almaları gerekmektedir. Hususi pasaport, Diplomatik pasaport ile Hizmet pasaportu hamilleri belli ziyaret sürelerine uymak şartıyla vizeden muaftır. Türk vatandaşlarının tabi olduğu vize prosedürlerine ilişkin ayrıntılı ve güncel bilgiye <https://www.mfa.gov.tr/turk-vatandaslarinin-tabi-oldugu-vize-uygulamalari.tr.mfa> linkinden ulaşmak mümkündür.

Resmi tatiller (milli gün vb.) ve Mesai Saatleri

- 1 Ocak - Yeni Yıl
- 3 Mart - Kurtuluş günü (Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinden çıkışı)
- Nisan veya Mayıs'ta 4 gün – Paskalya (Ortodoks takvimine göre her yıl değişmektedir, Paskalyanın kutlandığı hafta sonu Cuma ve Pazartesi günleriyle birlikte tatildir)
- 1 Mayıs - İşçi bayramı
- 6 Mayıs - Kahramanlık ve Bulgar ordusu günü
- 24 Mayıs - Bulgar aydınlanması, kültür ve Kiril alfabesi bayramı
- 6 Eylül - Bulgaristan'ın birleşmesi
- 22 Eylül - Bulgaristan bağımsızlık günü
- 1 Kasım - Ulusal aydınlar günü (sadece eğitim-öğretim kurumlarına tatil)
- 24-26 Aralık - Noel

Mesai saatleri 9.00-17.30, mesai günleri Pazartesi-Cumadır.

Yerel Saat

Yaz döneminde Türkiye ile saat farkı bulunmamaktadır. Kış döneminde 1 saat geridedir.

5. Şirket Kuruluşu ve İş Yapma ile ilgili Bilgiler

Şirket Türleri

Limited Şirket, Anonim Şirket, Komandit Şirket, Hisseli Komandit Şirket, Kolektif Şirket ve Değişken Sermayeli Şirket Bulgaristan Ticaret Kanunu'nun öngördüğü şirket türleridir. Bunların

dışında, Bulgaristan’da ticari faaliyetler tek şahıs tacir, holding, şube ve kooperatif şeklinde de yürütülebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar tarafından en çok tercih edilen ticari oluşumlar **limited şirket** (EOOD veya OOD), **anonim şirket** (EAD veya AD), **şubeler** ve **ticari temsilciliklerdir**.

Limited şirket (OOD) türünü genellikle daha küçük çaplı iş yapan firmalar tercih etmektedir. Yönetimi anonim şirketlere göre daha kolaydır.

Anonim şirketlerin (AD) yönetimleri yapıları gereği daha komplekstir. Ancak bu tür şirketler sermayelerini sermaye piyasası aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşılarak artırabilmektedir. Bu tür şirket yapıları üretim ve finans sektöründeki büyük çaplı yatırımlara mahsustur. Yasayla belirlenen bazı faaliyet alanlarında (örneğin bankacılık ve sigortacılık) anonim şirket zorunlu şirket türüdür.

Kendi ülkesinin kanunları çerçevesinde ticari faaliyette bulunmak üzere kayıt yaptırmış her yabancı kişinin Bulgaristan Ticaret Kanununa göre Bulgaristan’da yabancı kişi şubesi açma hakkı bulunmaktadır. Şube, Bulgar mevzuatına göre tüzel kişilik değildir. Ancak şubenin kendi merkezi ve yönetim adresi, yöneticileri, mal varlığı, pasif yasal statüsü vardır. Şubenin unvanı ana şirketin unvanından ve “şube” ekinden oluşmaktadır. Şube, ayrı bir şirket olarak ticari defterlerini tutmaktadır.

Bulgaristan Yatırımları Teşvik Kanunu gereğince ulusal mevzuatlarına göre ticari faaliyette bulunabilen yabancı kişiler Bulgaristan’da ticari temsilcilik açabilmektedir. Temsilciliklerin Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na (www.bccci.bg) kaydolması zorunludur. Bu şekilde kurulacak ticari temsilcilik Türkiye’deki şirketten ayrı bir tüzel bir kişi değildir ve ticari faaliyet gösterme hakkına sahip değildir. Ticari temsilcilik, genellikle Türkiye’deki ana şirket adına Bulgaristan’da destek faaliyetler icra eder (reklam, promosyon, müşteri bulma vs.). Ticari temsilcilik kendi adına gelir ve kazanç elde edemez. Temsilciliğin kurumlar vergisi ödeme sorumluluğu yoktur.

Şirket Kurma Prosedürü

Bulgaristan’da %100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. Bulgaristan’da yabancı ortaklarla (gerçek veya tüzel kişi) kurulan şirketler, Bulgar ortağı olsun ya da olmasın, Bulgar şirket addedilmekte ve Bulgaristan Ticaret Kanunu gereklerine göre faaliyette bulunmaktadır.

Bulgaristan’da şirket kuruluşu Adalet Bakanlığı’na bağlı Kayıtlar Ajansı çerçevesinde tutulan ticaret siciline kayıt ile gerçekleşmektedir. Kayıt prosedürünün zamanı şirket türüne göre farklılık arz etmekte ve 2 ila 5 iş günü arasında değişmektedir. Türkiye’den farklı olarak ticaret ve sanayi odalarına kayıt gönüllülük esasına dayalıdır. Ticaret siciline kayıt olduktan sonra firmalar hukuki varlık kazanmakta, faaliyetlerine başlayabilmektedir. Firmaya ticaret siciline kayıt esnasında Özel Tanımlama Kodu (Bulgarca kısaltması ЕИК (ЕІК)) denilen bir numara verilmektedir. Söz konusu numara 9 (dokuz) haneli olup rastgele belirlenmektedir. Bu numara ile firma, ticaret siciline kaydedildiği andan itibaren ticaret sicilinden kaydı silinene kadar tanımlanmaktadır. KDV Kanununa göre kayıt yaptıran firmalara Ulusal Gelirler Ajansı “BG” ile başlayan KDV numarası

vermektedir. Genellikle KDV numarasının devamı Kayıtlar Ajansı'na verilen Özel Tanımlama Kodu ile aynıdır, ancak bu zorunlu bir koşul değildir.

Limited şirket (Bulgaristan'da OOD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin asgari 1 euro, anonim şirket (Bulgaristan'da AD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin ise asgari 25.000 euro olması gerekmektedir.

Bulgaristan Ticaret Kanunu'na göre tek bir ortak kendi başına bir limited veya anonim şirket kurma hakkına sahiptir. Bu durumda şirketin türü tek kişilik limited şirket olan EOOD'dir, anonim şirket için ise EAD'dir. Türkiye'de yerleşik bir gerçek veya tüzel kişinin Bulgaristan'da tek başına bir limited veya anonim şirket kurması konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır.

LTD şirket (OOD) kuruluşu için başvuruda gerekli olan belgeler

- Şirket bilgilerini içeren bir beyanname (diğer belgeler söz konusu beyannameye ek olarak ibraz edilir);
- Şirket kuruluş sözleşmesi/şirket kuruluş akdi (tek kişilik şirketlerde);
- Şahsi bilgilerin silinmiş olduğu şirket kuruluş sözleşmesi/şirket kuruluş akdi örneği;
- Tüzel kişi olarak yabancı ortakların veya tüzel kişi olarak ticaret siciline kayıtlı olmayan ortakların olması durumunda, söz konusu tüzel kişilerin kendi ülkelerindeki hukuka uygun olarak faal olduklarını ve temsil edildikleri kişileri gösterir belge;
- Ortak olacak tüzel kişinin yetkili organlarının limited şirkette yer almaya ilişkin kararı;
- Şirket Genel Kurulunun/tek ortağın yönetici tayin etme kararı;
- Yönetici veya yöneticilerin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirkülerleri;
- Ticaret Kanununun madde 141 fıkra 8'inde yer alan durumların söz konusu olmadığına dair beyanname (belli sürelerle bağlı olmak kaydıyla iflas eden bir şirketin yöneticisi olmama durumları);
- Mevzuatın gerektirdiği durumlarda şirketin faaliyeti için devlet mercilerinden alınması gerekli lisans ve izinler;
- Kanunla belirlenmiş diğer belgeler;
- Nakdi sermaye söz konusu olduğunda bankaya yatırılan sermayeyi gösteren belge;
- Gayri nakdi sermaye söz konusu olduğunda bilir kişi raporu veya sermayenin yatırıldığını gösterir Kanunun öngördüğü diğer belgeler;
- Mevzuatın öngördüğü diğer belgeler.

LTD şirket kuruluşu için başvuruda 56 euro (elektronik başvurularda 28 euro) ticaret siciline kayıt ücreti ödenmektedir.

Anonim şirket (AD) kuruluşu

Anonim şirket kuruluşu için şirket bilgilerini içeren bir beyanname ile şirket kuruluşuna ilişkin beyanname eklerinin Kayıtlar Ajansı'na ibraz edilmesi gerekmektedir. Anonim şirketin kuruluşu için sadece elektronik başvuru yapılmakta olup, 92 euro ücret ödenmektedir.

Bulgaristan'da yabancı bir şirketin şube açması

Şube açma başvurusu Ticaret Sicilini tutmakla görevli Kayıtlar Ajansı'nın herhangi bir bölge temsilciliğine yapılabilir. Yabancı şirket şubesinin açılması için yapılan başvuruda 174 euro (elektronik başvurularda 87 euro) ticaret siciline kayıt ücreti ödenmektedir. Şube açmak için gerekli belgeler:

- Şube açma beyannamesi;
- Yabancı şirketin mevcudiyetini (tüzel kişi ise), ulusal kanununa göre ticari faaliyette bulunma hakkını, sicil (var ise) kaydına göre yabancı şirketi temsil eden kişilerin adlarını ve temsil şeklini gösteren belge;
- Yabancı şirketin şube açma kararı;
- Yabancı şirket şubesinin faaliyet alanı izin rejimine tabi ise, gerekli lisans veya izin belgesi;
- Şube açma başvurusunun yapıldığı an itibarıyla tüm değişiklik ve ilave bilgileri içeren yabancı şirket kuruluş akdi, sözleşmesi veya tüzüğü;
- Şahsi bilgilerin silinmiş olduğu yabancı şirket kuruluş akdi, sözleşmesi veya tüzüğü örneği;
- Yabancı şirket yöneticisinin şube yöneticisini yetkilendirdiği noter tasdikli vekâletname;
- Şube yöneticisinin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirküleri;
- Kanunların gerektirdiği durumlarda yöneticinin/yöneticilerin mesleki uzmanlık veya yeterlilik belgeleri;
- Kanunların gerektirdiği diğer belgeler.

Bulgaristan'da yabancı bir şirketin temsilcilik açması

Temsilcilik kuruluşu, Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nın ticari temsilcilik kaydına dair kararı ile gerçekleşir. Kayıtlı ticari temsilcilikler veri tabanı Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nın web sayfasında yayınlanır.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının icra ettiği ticari faaliyet aracılığı ile oturum izni alabilmesi için Bulgaristan'da kurduğu şirkette en az 10 Bulgar vatandaşını çalıştırması gerekmektedir. Buna rağmen Türkiye'de kurulmuş olan bir şirketin ticari temsilciğini yapmak için Bulgaristan'a gelen Türk vatandaşlarına bu kural uygulanmamaktadır. Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olan Türk şirket temsilcisi Türk vatandaşlarına Bulgaristan'da oturum izni verilmektedir.

Kayıt süreci ve başvuruda gerekli olan belgeler hakkında daha ayrıntılı bilgi Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası web sitesinde yer almaktadır: <https://www.bcci.bg/tradereg-repres-docreg-en.html>

Sigorta

Sosyal güvenlik, Sosyal Sigorta Yasası ile düzenlenmektedir. Sosyal güvenlik; geçici iş göremezlik, çalışma gücünde geçici azalma, sakatlık, doğum, yaşlılık ve ölüm durumlarında tazminat, maddi yardım ve emeklilik maaşı ödenmesini kapsamaktadır. 2025 yılında asgari ücret

1.077 leva olarak belirlenmiş olup, 1 Nisan 2025 itibariyle sigorta tavanı 3.750 levadan 4.130 levaya yükseltilmiştir. Söz konusu tutarın üzerinde brüt ücret alanlar ücretin tavanı aşan kısmı için sigorta primi ödememektedir. Gelir vergisi, brüt ücretten sigorta primleri düşüldükten sonra kalan gelirin %10'u olarak hesaplanmaktadır.

Bir Çalışan İçin Ödenmesi Gereken Zorunlu Sigorta/Vergiler Tablosu

(Örnektir; Aylık Brüt Ücret 2.000 leva)

Sigorta Kalemleri	Sigorta Oranı	Ücret (leva)	Kesintiler (leva)	İşveren Payı (leva)
Ücret		2.000,00		
Sosyal Sigorta	%8,38		167,60	
Sağlık Sigortası	%3,20		64,00	
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	%2,20		44,00	
Gelir Vergisi	%10,00		172,44	
İşveren Sosyal Sigortası	%10,92			218,40
İşveren Sağlık Sigortası	%4,80			96,00
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	%2,80			56,00
Mesleki Kazalar Fonu	%0,40			8,00
Toplam Ücret		2.000,00		
Toplam Kesinti			448,04	
İşveren Sigorta Payı				378,40
Net Ücret		1.551,96		
Emeklilik için Baz Ücret		2.000,00		

Bankacılık Mevzuatı

Kredi Kurumları Kanunu, Bulgaristan'daki bankaların ve diğer finansal kurumların faaliyetlerini düzenleyerek lisanslama, denetim ve risk yönetimi koşullarını belirler. Kanunun temel amaçları bankacılık sisteminin istikrarını sağlamak, mevduat sahiplerini korumak ve mali usulsüzlükleri önlemektir. Söz konusu kanunda ayrıca tüketici ve ipotek kredileriyle ilgili kurallar, bankaların birleşme ve devralma koşulları ve bir kredi kurumunun iflas prosedürleri düzenlenmiştir. Avrupa mevzuatına uyumlu olan bu kanun, Bulgaristan bankacılık sisteminin AB'nin ortak finansal piyasasına entegrasyonunu sağlamaktadır. Kanun, kredi kurumlarının belirli sermaye gereksinimlerini karşılamasını, iyi yönetim ilkelerine uymasını ve kara para aklamaya karşı önlemler almasını zorunlu kılar. Bulgaristan Merkez Bankası (BNB), bu kurumların lisanslanmasından ve denetlenmesinden sorumlu olup, ihlaller durumunda yaptırım uygulama ve lisans iptali yetkisine sahiptir.

Bulgaristan Merkez Bankası (BNB) Kanunu, ülkenin merkez bankasının statüsünü, işlevlerini ve yönetimini düzenler. BNB, fiyat istikrarını sağlamak ve bankacılık sisteminin istikrarını

korumak amacıyla bağımsız bir kurumdur. Merkez Bankası, Bulgar levasını basma yetkisine sahiptir ve finansal istikrarı korumaya yönelik para politikasını uygular. Aynı zamanda döviz kuru kurulunu denetler, döviz rezervlerini yönetir ve ülkedeki ödeme sistemini düzenler. BNB, kredi kurumları üzerinde denetim yetkisine sahiptir, onların finansal sağlamlığını izler ve bankacılık sektöründeki riskleri önlemek için önlemler alır. Kanun, bankanın yönetim yapısını da belirler ve Başkan, başkan yardımcıları ve Yönetim Kurulu üyelerinden oluşan bir yönetim organı öngörür. BNB Kanunu, Avrupa mevzuatına uygun olarak Bulgaristan bankacılık sisteminin Avrupa Birliği'ne entegrasyonunu sağlar ve ülkenin Euro Bölgesi'ne katılımına hazırlık sürecinde rol oynar.

Banka Denetim İdaresi, bankacılık sistemindeki süreç dinamiklerini ortaya koymak amacıyla bankaları varlıklarına göre üç gruba ayırmaktadır. Birinci grup, varlıkları baz alınarak belirlenen en büyük beş lisanslı bankadan oluşmaktadır. İkinci gruba diğer bankalar dahildir. Üçüncü grup ise yabancı bankaların Bulgaristan Cumhuriyeti'ndeki şubelerini kapsamaktadır. 31 Ocak 2025 itibarıyla birinci gruba DSK Bank, United Bulgarian Bank, UniCredit Bulbank, Eurobank Bulgaria ve First Investment Bank dahildir. İkinci grup Central Cooperative Bank, ProCredit Bank (Bulgaria), Allianz Bank Bulgaria, Investbank, TBI Bank, Bulgarian Development Bank, Bulgarian-American Credit Bank, International Asset Bank, Municipal Bank, D Commerce Bank, Texim Bank ve Tokuda Bank bankalarından oluşmaktadır. Üçüncü gruba ise Citibank Europe - Bulgaristan Şubesi, ING Bank N.V. – Sofya Şubesi, BNP Paribas S.A. - Sofya Şubesi, T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi, Vargold Bank AG – Sofya Şubesi ve Bigbank AS – Bulgaristan Şubesi dahildir.

T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi yabancı banka şubesi olarak Bulgaristan bankacılık sektöründe hizmet sunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası'nın Sofya, Filibe, Kırcaali, Burgaz, Varna ve Şumnu'da ofisleri bulunmaktadır.

Türk sermayeli D Commerce Bank AD, Bulgaristan Cumhuriyeti'nde lisanslı banka olarak faaliyette bulunmaktadır. D Commerce Bank'ın ülke çapında yaklaşık 40 şubesi mevcuttur.

Vizeler (Çalışma, oturma izinleri, geçici çalışma vizesi, başvuru merci gibi bilgiler)

Aksi bir anlaşma ile belirlenmedikçe tüm yabancılar Bulgaristan'a girişleri ve burada ikamet etmeleri için vize temin etmek zorundadır.

Vize Türleri

Havayolu transit vizesi (A Tipi), Bulgaristan aktarmalı başka bir ülkeye uçacak kişilere verilen vize türüdür. Kısa süreli vize (C Tipi), bir yabancıнын 180 günlük bir süre içinde toplamda 90 günden fazla kalmamak kaydıyla Bulgaristan'a bir defalık veya çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir. Uzun süreli vize (D Tipi), yabancı uyruğunun Bulgaristan'a giriş yapıp sonrasında oturma izni için başvurmasında gerekli olan vize türüdür. Bu vizenin geçerliliği altı aydır ve sahibine 180 güne kadar ikamet izni sağlamaktadır. D tipi vize, geçerli olduğu müddetçe, sahibine Bulgaristan'a çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir. Bazı özel durumlarda bir yıl geçerli olan

ve 360 güne kadar oturma izni sağlayan D tipi vizesi de verilebilmektedir. D tipi vize kendi başına Bulgaristan'da çalışma hakkı vermez (sadece oturma hakkı verir).

Türk vatandaşlarına Bulgaristan'ın verdiği vizelere ilişkin daha ayrıntılı bilgiye Bulgaristan'ın Ankara Büyükelçiliği'nin web sayfasından <https://www.mfa.bg/tr/embassies/turkey/2421> ulaşmak mümkündür.

01.01.2025 tarihi itibarıyla Bulgaristan Schengen serbest dolaşım alanına tam üye olmuştur. Bu kapsamda, Bulgaristan Schengen vizeleri düzenlemeye yetkilidir. Bulgaristan'ın düzenlediği Schengen vizeleri Bulgaristan ve Schengen bölgesi üyesi diğer tüm ülkelere seyahat ve kontrolsüz geçiş hakkı vermektedir. Bulgaristan'ın düzenlemiş olduğu Schengen vizelerinin geçerlilik süresi 180 güne kadar olmakla birlikte 90 güne kadar oturma izni sağlayabilmektedir. Bulgaristan'da oturma izni alan yabancılar vizeye ihtiyaç duymadan Schengen bölgesindeki ülkelere seyahat edebilmektedir.

Oturma İzinleri

Oturma İzni Türleri

Bulgaristan'da dört tür oturma izni bulunmaktadır:

- Kısa vadeli – kısa süreli vize ülkeye giriş tarihinden sonraki 6 aylık süre zarfı içinde 3 aya kadar oturma izni sağlamaktadır;
- Orta vadeli – 1 yıllık oturma izni ile sağlanır;
- Uzun vadeli – 5 yıllık oturma izni ile sağlanır;
- Daimi – süresiz oturma izni ile sağlanır.

Kısa süreli ikamet için kısa süreli vize (C tipi) alınması yeterlidir. Bir yabancı için orta vadeli, uzun vadeli ve daimi oturma izni başvurusunda bulunabilmesi için öncelikle uzun süreli bir vize temin etmesi (D tipi) gerekmektedir.

Bulgaristan'da Yabancı Yatırımlarla/Temsilciliklerle İlgili Olarak Orta Vadeli Oturma İzinlerinin Verildiği Durumlar

- Bulgaristan'da oturma süresi boyunca en az 10 kişiye istihdam sağlayarak ticari faaliyette bulunan yabancılar
- Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası nezdinde kayıt yaptırmış yabancı şirket temsilciliklerinin temsilcileri (her temsilcilik için en fazla 3 kişi)
- Bulgaristan'da en az 600.000 leva (yaklaşık 307.000 euro) değerinde gayrimenkul alan yabancılar
- Bir Bulgar şirketi sermayesine en az 600.000 leva (yaklaşık 307.000 euro) yatıran ve şirket adına aynı değerde Bulgaristan'dan gayrimenkul alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az %50 pay sahibi olmaları gerekmektedir.
- Ülkenin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 250.000 leva (yaklaşık 128.000 euro) yatıran, şirket adına aynı değerde maddi ve gayrimaddi

duran varlıklar alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az %50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 5 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir. Bulgaristan'ın ekonomik olarak gelişmemiş bölgeleri Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde belirlenmektedir.

Uzun Vadeli Oturma İzinleri Verilmesinde Aranılan Başlıca Koşullar

- Yabancıların Bulgaristan'da yasal ve kesintisiz bir şekilde en az 5 yıl ikamet etmesi gerekmektedir.
- 5 yıllık yasal ikamet süresi, yabancı Bulgaristan dışında art arda 6 ay ve toplamda 10 ay kaldığı takdirde kesintiye uğramaktadır.
- 5 yıllık sürenin hesaplanmasında yabancıların Bulgaristan'da öğrenci veya stajyer olarak yasal bir şekilde ikamet ettiği sürenin sadece yarısı geçerli sayılmaktadır.
- Uluslararası koruma haklarından faydalanan yabancılar uzun vadeli oturma izni alabilmektedir.

Bulgaristan'da Yabancı Yatırımlarla İlgili Olarak Daimi Oturma İzinlerinin Verildiği Durumlar

- Bulgaristan'da yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet eden ve bu süre zarfında ülke dışında en fazla 30 ay kalan yabancılar
- Belli koşullarda borsada kote şirketlerin hisse senetleri ile tahvillerine, kolektif ve alternatif yatırım fonlarına, imtiyaz haklarına en az 1.000.000 – 2.000.000 leva (511.000-1.023.000 euro) yatırım veya ek yatırım yapan yabancılar
- Gerçekleştirdiği öncelikli yatırım projesi kapsamında bir Bulgar şirketinin sermayesini 2.000.000 leva (1.023.000 euro) artırarak yatırım yapan yabancılar
- Borsada işlem görmeyen bir Bulgar şirketi sermayesine en az 6.000.000 leva (yaklaşık 3.068.000 euro) yatırım yapan yabancılar
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 500.000 leva (yaklaşık 256.000 euro) yatırım yapan ve şirket adına aynı değerde maddi ve gayri maddi duran varlıklar alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az %50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 10 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir.
- Bulgaristan'da en az 600.000 leva (yaklaşık 307.000 euro) değerinde gayrimenkul alıp, orta vadeli oturma izinlerini 5 yıl sürdüren yabancılar
- Bir Bulgar şirketi sermayesine en az 600.000 leva (yaklaşık 307.000 euro) yatıran, şirket adına aynı değerde Bulgaristan'dan gayrimenkul alan, söz konusu Bulgar şirketinde en az %50 pay sahibi olan ve bu nedenle aldıkları orta vadeli oturma izinlerini 5 yıl sürdüren yabancılar
- Ülkenin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 250.000 leva (yaklaşık 128.000 euro) yatıran, şirket adına aynı değerde maddi ve gayri maddi duran varlıklar alan, söz konusu Bulgar şirketinde en az %50 pay sahibi olan ve bu nedenle aldıkları orta vadeli oturma izinlerini 5 yıl sürdüren yabancılar

- B sınıfı, A sınıfı veya öncelikli yatırım projesi sertifikası almış yatırımcılar;
Bulgar şirketinde en az %50 pay veya hisse sahibi olan ortaklar veya Bulgaristan Ticaret Siciline kayıtlı olan şirket müdürleri veya temsilcileri veya yatırımın Ar-Ge, üretim, pazarlama veya başka temel bir bölümünde görev almak ve/veya kontrol amaçlı istihdam edilen çalışanlar (iş sözleşmesi aracılığı ile) daimi oturma izni alma hakkından faydalanabilmektedir. Ayrıca yatırım tamamlanana kadar en fazla 3 kişi, yatırım tamamlandıktan sonra ise en fazla 8 kişi bu imkandan faydalanabilmektedir.

Oturma izni başvuruları İçişleri Bakanlığı Göç Müdürlüğü'ne yapılmaktadır. Oturma izni mevzuatın getirdiği şartlara göre yenilenebilmektedir. Başvuru sahibi Bulgaristan topraklarında kanunun gerektirdiği sürelerde ikamet etmemişse yenileme talebi reddedilebilmektedir.

Çalışma İzinleri

Bulgaristan'da Türk Vatandaşlarının Çalışabildiği Durumlar

- Yerel işverenle iş sözleşmesi ile çalışıldığı durumlarda:
 - ✓ **Birleşik oturma ve çalışma izni** ile: Yerel işverenin istihdam edeceği üçüncü ülke vatandaşlarının sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının en fazla %20'si (KOBİ'ler için %35'i) kadar olması gerekmektedir.
 - ✓ **Avrupa Birliği mavi kartı** ile: Bulgar/AB vatandaşı çalıştırma kuralı uygulanmaz.
 - ✓ **Mevsimsel istihdam** yoluyla: Bulgar/AB vatandaşı çalıştırma kuralı uygulanmaz.
- Bulgaristan'da belli hizmetlerin yerine getirilmesi için görevlendirme yapıldığı durumlarda:
12 aylık dönemde 3 aya kadar (tur operatörlüğü hizmetlerinde 6 aya kadar) çalışılacaksa çalışma izni almadan sadece İstihdam Ajansı'na kayıt yaptırılması gerekmektedir. Bulgar/AB vatandaşı çalıştırma kuralı uygulanmaz.
- Üçüncü ülkedeki yatırımcı şirketin Bulgaristan'daki şirketine **çalışan transfer** etmesi durumunda:
İstihdam Ajansı'nın olumlu görüşüyle İçişleri Bakanlığı'ndan izin alınması gerekmektedir. Bulgar/AB vatandaşı çalıştırma kuralı uygulanmaz.
- Serbest meslek icra edildiği durumlarda:
Serbest meslek icra etme izni İstihdam Ajansı tarafından verilmektedir.

Yabancıların Bulgaristan'da Çalıştığı Belli Başlı Durumlarda Uygulamalar

- **Birleşik Oturma ve Çalışma İzni**
 - ❖ **Önemli Hususlar:**
 - ✓ İstihdam Ajansı'nın olumlu görüşüyle İçişleri Bakanlığı'ndan alınır

- ✓ Yabancı çalıştırmada %20 (KOBİ'lerde %35) kotası uygulanır
- ❖ **Uygulanmadığı Durumlar:**
 - ✓ Bulgaristan'da belli hizmetleri yerine getirmek üzere görevlendirilen üçüncü ülke vatandaşları
 - ✓ Şirket içi transfer kapsamında Bulgaristan'da çalışan üçüncü ülke vatandaşları
 - ✓ Üçüncü ülke vatandaşlarının mevsimsel istihdamı
 - ✓ Serbest meslek icra etme izni olan üçüncü ülke vatandaşları
 - ✓ AB Mavi Kartı alan üçüncü ülke vatandaşları
- **AB Mavi Kart**
 - ❖ **Önemli Hususlar:**
 - ✓ İstihdam Ajansı'nın olumlu görüşüyle İçişleri Bakanlığı'ndan alınır
 - ✓ Yabancı çalıştırmada %20 (KOBİ'lerde %35) kotası uygulanmaz
 - ✓ Üçüncü ülke vatandaşı yüksek nitelikli olmalı ve bu üniversite diploması veya benzer belge ile belgelendirmelidir
 - ✓ Ücreti Bulgaristan ortalamasının en az 1,5 katı kadar olmalıdır
 - ✓ İş sözleşmesinin süresi en az 6 ay olmalıdır
 - ❖ **Uygulanmadığı Durumlar:**
 - ✓ Bulgaristan'da belli hizmetleri yerine getirmek üzere görevlendirilen üçüncü ülke vatandaşları
 - ✓ Şirket içi transfer kapsamında Bulgaristan'da çalışan üçüncü ülke vatandaşları
 - ✓ Üçüncü ülke vatandaşlarının mevsimsel istihdamı
 - ✓ Diğer: Bilimsel çalışma yapanlar, AB'de uzun vadeli yatırımı olanlar, AB'de uluslararası koruma isteyenler veya geçici koruma altında olanlar, Bulgaristan'da geçici koruma isteyenler veya geçici koruma altında olanlar, uluslararası sözleşme kapsamında Bulgaristan'da bulunanlar vb.
- **Şirket İçi Transfer**
 - ❖ **Önemli Hususlar:**
 - ✓ İstihdam Ajansı'nın olumlu görüşüyle İçişleri Bakanlığı'ndan alınır
 - ✓ Yabancı çalıştırmada %20 (KOBİ'lerde %35) kotası uygulanmaz
 - ✓ Şirket içi transfer kapsamında,
 - Yöneticilere - 3 yıla kadar,
 - Uzmanlara - 3 yıla kadar,
 - Stajyerlere - 1 yıla kadaroturma ve çalışma izni verilir
 - ❖ **Uygulanmadığı Durumlar:**
 - ✓ Bulgaristan'da belli hizmetleri yerine getirmek üzere görevlendirilen üçüncü ülke vatandaşları
 - ✓ Üçüncü ülke vatandaşlarının mevsimsel istihdamı
 - ✓ AB Mavi Kartı alan üçüncü ülke vatandaşları
 - ✓ Serbest meslek icra etme izni alan üçüncü ülke vatandaşları

- ✓ Bilimsel proje kapsamında çalışan üçüncü ülke bilim insanları
- ✓ AB ve AET'de serbst hareket edebilen üçüncü ülke vatandaşları
- ✓ Sığınma veya uluslararası koruma talep eden veya geçici olarak koruma altında olan üçüncü ülke vatandaşları
- ✓ Üniversitede eğitim görenler

➤ **Mevsimsel İstihdam**

❖ **Önemli Hususlar:**

- ✓ 12 ay içerisinde 90 gün ila 9 ay için Mevsimsel Çalışma ve Oturum İzni İstihdam Ajansı'nın olumlu görüşüyle İçişleri Bakanlığı'ndan alınır
- ✓ 12 ay içerisinde 90 güne kadar Mevsimsel Çalışma İzni İstihdam Ajansı nezdinde işveren tarafından kayıt yaptırılmasıyla sağlanır
- ✓ Tarım, ormancılık, balıkçılık, otelcilik ve lokantacılık bu izin türünün alınabileceği faaliyet alanlarıdır
- ✓ Yabancı çalıştırmada %20 (KOBİ'lerde %35) kotası uygulanmaz

❖ **Uygulanmadığı Durumlar:**

- ✓ Bulgaristan'da belli hizmetleri yerine getirmek üzere görevlendirilen üçüncü ülke vatandaşları
- ✓ Şirket içi transfer kapsamında Bulgaristan'da çalışan üçüncü ülke vatandaşları
- ✓ AB Mavi Kartı alan üçüncü ülke vatandaşları
- ✓ Serbest meslek icra etme izni alan üçüncü ülke vatandaşları
- ✓ Bilimsel proje kapsamında çalışan üçüncü ülke bilim insanları
- ✓ AB ve AET'de serbest hareket edebilen üçüncü ülke vatandaşları